

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований в 1996 році

Рівне – 2005

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 31. – Рівне: РДГУ, 2005. – 106 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Хом'як Іван Миколайович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний університет „Рівненський економіко-гуманітарний інститут” ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Левківський Михайло Васильович – доктор педагогічних наук, професор (Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка);

Лисенко Неля Василівна – доктор педагогічних наук, професор (Прикарпатський державний педагогічний університет ім. В. Стефаника);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюрів Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів);

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол №2 від 30.09.2005 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2005

5. Дубасенюк О. Методи формування професійної умілості майбутніх учителів // Шлях освіти. – 1998. – №3. – С.37-40.
6. Загвязинский В.И. Педагогическое творчество учителя. – М.: Педагогика, 1988. – 167 с.
7. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. – К., 1997. – 302 с.
8. Кан-Калик В.А., Никандров Н.Д. Педагогическое творчество. – М.: Педагогика, 1990. – 142 с.
9. Моляко В.О. Творческая одаренность и воспитание творческой личности. – К.: Рад.школа, 1991. – 178 с.
10. Поташник М.М. Как развивать педагогическое творчество. – М.: Знание, 1992. – 72 с.
11. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека. Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.
12. Сенько Ю.В. Гуманитарные основы педагогического образования. – М.: Академия, 2000. – 240 с.
13. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя. – К., 1996. – 254 с.
14. Слостенин В.А., Подымова Л.С. Педагогика: инновационная деятельность. – М., 1997. – 224 с.

Резюме. В статье определяется сущность и теоретически обосновывается структура инновационной позиции преподавателя педагогического высшего учебного заведения. Раскрывается влияние инновационной позиции преподавателя на развитие творческой индивидуальности студента-будущего педагога.

Ключевые слова: профессиональная позиция, творческая индивидуальность, инновационная позиция преподавателя, методологические знания, психолингвистические (интеллектуальные) способности, сенсорный (чувственный) опыт, интенциональное воображение (свобода духовных мотивов).

Summary. In the article is determined essence and theoretically is substantiated the structure of the innovation position of the teacher of pedagogical institution of higher education. It is uncovered the influence of the innovation position of teacher on the development of the creative individuality of the student of willing educationalist.

Key words: professional position, creative individuality, the innovation position of teacher, methodological knowledge, psycholinguistic (intellectual) capabilities, touch-sensitive (sensual) experience, intentional imagination (the disengagement of spiritual motives).

Одержано редакцією 08.09.2005

УДК: 373.2

Н.М. ГОРОПАХА

СПІВПРАЦЯ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ТА РОДИНИ У ВИХОВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ

Резюме. Стаття присвячена проблемі співпраці дошкільного закладу та сім'ї у розв'язанні завдань екологічного виховання дітей дошкільного віку. Зокрема, йдеться про ставлення батьків до цієї проблеми, розглядаються цікаві форми підвищення екологічної та педагогічної культури батьків, залучення їх до створення в дитячому садку "Екологічної кімнати".

Ключові слова: екологічне виховання, екологічна культура, екологізація предметно-розвиваючого середовища, фронтальні та індивідуальні форми співпраці дошкільного закладу з родинами вихованців.

Постановка проблеми. Завдання дбайливого ставлення до природи означені в Конституції України. Основний закон проголошує: "Кожен зобов'язаний не заподіювати шкоди природі" [6]. Велика увага надається цьому питанню в державних законодавчих актах, які стосуються освіти і, зокрема, дошкільної її ланки. Так, у "Державній національній програмі "Освіта": Україна ХХІ століття" йдеться про те, що необхідно "формувати екологічну культуру людини в гармонії її відносин з природою" [3]. Закон України "Про дошкільну освіту" [4] одним із завдань дошкільної освіти визначив "виховання морально-етичного ставлення до навколишнього світу, явищ живої і неживої природи". А у Концепції дошкільного виховання в Україні зазначено, що "природа рідного краю є основою матеріальної та духовної культури народу... Дитяче чутливе сприймання природи як живого організму, зустріч з її таємницями, прагнення досягнути їх породжує любов до природи, екологічне світобачення" [7].

Дослідники проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку (Н.М. Кот [9], Н.В. Лисенко [11], С.М. Ніколаєва [12], Н.А. Рижова [15], З.П. Плохій [14], Н.Ф. Яришева [16] та інші) особливо наголошують на тому, що у дошкільному дитинстві найважливішими напрямками виховання екологічної культури є розвиток у дітей емоційно-позитивного ставлення до природи, усвідомлення її самоцінності, формування інтересу до спілкування з природою та її пізнання. Це робить особливо актуальною проблему пошуку ефективних засобів та умов вивчення дітьми природи, таких, які забезпечили б раціональне поєднання впливів на інтелект та почуття, вели б до емоційно забарвленого пізнання. Однією з обов'язкових умов екологічного виховання є участь у ньому всіх дорослих, які оточують дитину і, в першу чергу, членів її родини, батьків. Адже лише у родині дитина природно прилучається до життя, зокрема, може поєднати початкові екологічні уявлення, здобуті в дошкільному закладі, з практичним досвідом перетворення та охорони природного довкілля. Як підкреслюється у Коментарі до Базового компоненту дошкільної освіти [8], залучення до виховної роботи з дошкільнятами батьків виступає важливою умовою гуманізації дошкільної освіти, впровадження у практику її особистісно орієнтованої моделі.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Питання про співпрацю дошкільного закладу з родинами вихованців завжди було і залишається надзвичайно важливим для дошкільної педагогіки. Адже відомо, що саме у вихованні маленької дитини роль сім'ї особлива. Окремі аспекти загальної проблеми взаємозв'язку сім'ї та дитячого садка у формуванні особистості дитини висвітлені у багатьох наукових дослідженнях (Л.В. Загик [1], В.М. Іванової [5], В.К. Котирло, С.О. Ладивір [10], Л.Ф. Островської [13] та інших). Ними доведена ефективність різноманітних форм організації співпраці дошкільних закладів та родин у вихованні дошкільнят, вивчені форми та засоби педагогічної просвіти батьків, включення їх у навчально-виховний процес дошкільного закладу. Широко досліджувались також питання специфіки виховного впливу сім'ї на дитину-дошкільника, своєрідності засобів, форм та методів родинного виховання. Однак у цьому напрямку психолого-педагогічних досліджень є ще чимало нерозв'язаних питань. Серед них і питання про психолого-педагогічні засади співпраці сім'ї та дошкільного закладу у екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку. Звичайно, проблеми екологічного виховання не нові для педагогіки та методики ознайомлення дітей з природою. Вони були поставлені ще в 70-х роках, але за останні роки розуміння їх важливості та й конкретного змісту значно змінилося. Якщо раніше екологічне виховання розглядалося як одне з завдань ознайомлення дітей з природою (так його розглядає, наприклад, Н.Ф. Яришева [16]), то на сучасному етапі спектр завдань екологічного виховання значно розширився. Розв'язання їх стало можливим лише у тому випадку, якщо надати екологічного спрямування всьому процесу ознайомлення дітей з природою і розпочати цю роботу вже з молодшого віку, коли спілкування дитини з природою тільки починається.

Чимало досліджень проблем екологічного виховання проведено в останні роки. Серед них роботи російських науковців С.М. Ніколаєвої [12], Н. Рижової [15], українських вчених Н.Ф. Яришевої [16], З.П.Плохій [14], Н.В. Лисенко [11] та інших. Кожен з авторів має власне бачення як головних завдань, так і конкретного змісту екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Аналіз психолого-педагогічних та методичних досліджень дозволяє коротко сформулювати мету та головні завдання екологічного виховання дітей дошкільного віку – формування базової системи цінностей у ставленні до навколишнього світу; формування уявлень про природні об'єкти і процеси, про зв'язки людини і природи; уміння прогнозувати свої дії стосовно навколишнього середовища; виховання з перших років життя гуманної, соціально активної особистості, здатної розуміти і любити навколишній світ, природу і дбайливо ставитися до них. Реалізація названої мети можлива через такі основні напрями навчально-виховної роботи дошкільного закладу, як: формування знань про природу рідного краю та про перетворений людиною світ природи; формування навичок екологічно грамотної і безпечної поведінки в навколишньому світі; виховання любові і поваги до об'єктів природи і світу природи в цілому; формування елементарних уявлень про людину як біосоціальну істоту і середовище її життя; виховання усвідомлено-дбайливого ставлення до об'єктів природи і предметів рукотворного світу; формування практичних умінь і навичок у різноманітних видах діяльності, спрямованих на збереження і поліпшення соціоприродного середовища; прилучення дітей до суспільно корисної праці, надання допомоги старшим членам родини по догляду за домашніми рослинами і тваринами.

Дослідники визначають і основні засоби реалізації завдань екологічного виховання дітей дошкільного віку. Це, зокрема, екологізація предметно-розвиваючого середовища, створення умов для щоденного спілкування дитини з природою як у дошкільних освітніх установах, так і за їхніми межами; створення екологічних комплексів (екологічні кімнати, живі куточки, зимовий сад, кімната-музей природи, моделі природних та штучних екосистем); розробка і впровадження в роботу дошкільних установ педагогічних моделей, заснованих на принципах інтеграції, екологізації усього освітньо-виховного процесу в дитячому садку, екологічне виховання дошкільників через музичні і художні види діяльності, елементарне експериментування і спостереження; взаємодія дошкільних установ у галузі екологічного освіти з державними (органи освіти, комітети з екології, музеї, бібліотеки й ін.) і громадськими організаціями тощо.

Серед завдань дошкільної установи особливе місце посідає організація екологічної просвіти батьків, діти яких відвідують дошкільні освітні установи, налагодження співпраці з родинами у екологічній освіті дітей. Адже сім'я, як уже зазначалося, є першим вихователем маленької дитини, тому перед нею теж стоять важливі завдання у галузі екологічного виховання малюка.

Метою екологічної освіти в родині є формування у дитини такого ставлення до навколишнього світу, яке забезпечує усвідомлене прагнення до оволодіння знаннями, уміннями і навичками, необхідними для особистої участі кожного члена родини в розв'язанні і попередженні екологічних проблем, зменшенні антропогенного впливу на навколишнє середовище; формування основ розуміння єдності і взаємозв'язку людини і навколишнього світу; реалізація у спільній з дитиною діяльності певних принципів взаємодії з навколишнім світом. Екологічне виховання дошкільнят у родині передбачає формування у дітей навичок дбайливого ставлення до власного житла, домашніх і свійських тварин, кімнатних рослин; навчання дітей дбайливому використанню води, електроенергії, продуктів харчування; формування у них культури споживання і розуміння необхідності вторинного використання побутових відходів; усвідомлення зв'язку між щоденною поведінкою людини і станом навколишнього середовища, якістю життя родини, включаючи здоров'я і благополуччя її членів і інших людей тощо.

Як зазначають дослідники, специфіка виховного впливу сім'ї обумовлена тим, що в сім'ї здійснюється універсальне сімейне спілкування, де на першому місці стоїть безкорисна любов батьків до своїх дітей; сімейне виховання більш емоційне, а це важливо для екологічного виховання. У дослідженні Н.М. Кот [9] переконливо

доведено, що взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у здійсненні екологічного виховання може бути ефективною при використанні педагогами різноманітних форм організації роботи з батьками. Серед них – батьківські збори, консультації, диспути та дискусії, спільні з дітьми, батьками і вихователями свята та розваги, спільна практична діяльність, виставки спільних робіт батьків та дітей тощо.

Метою цієї статті є аналіз результатів експериментального вивчення психолого-педагогічних умов організації співпраці дошкільного закладу та родини у екологічному вихованні дітей старшого дошкільного віку.

Результати експериментального дослідження. Вивчення означеної проблеми ми здійснювали як частину ширшого дослідження, спрямованого на пошук ефективних шляхів формування основ екологічної культури дошкільнят. У експериментальній роботі з цього напрямку взяло участь четверо вихователів, 50 дітей старшого дошкільного віку та 30 дорослих (їх мами, батьки, бабусі та дідусі).

Аналіз планів роботи вихователів та спостереження педагогічного процесу в старших групах доводять, що, якщо робота щодо ознайомлення дітей з природою та їх екологічне виховання у дошкільному закладі загалом добре сплановані та систематично здійснюються педагогами, то співпраця з родинами у цьому питанні недостатня.

У роботі вихователів, як ми пересвідчилися у процесі спостережень, провідними методами екологічного виховання є спостереження природи, розповіді та бесіди, дидактичні ігри, часто використовуються кросворди, словесні логічні завдання, досліди. Саме ці методи і складають основу більшості навчальних занять, використовуються в повсякденному житті. Щодо залучення батьків до розв'язання завдань екологічного виховання старших дошкільнят, то воно виявляється у організації педагогами спільної діяльності дорослих та дітей у природі (прибирання листя, снігу), екскурсій та прогулянок з участю батьків, проведенні екологічних свят та розваг. Здійснюється і екологічна просвіта батьків. При цьому використовуються традиційні форми роботи з батьками (батьківські збори, консультації, оформлення матеріалу відповідного змісту у батьківському куточку тощо).

Конкретніші відомості про ставлення батьків до проблеми екологічного виховання дітей дошкільного віку нам допомогло отримати анкетування, яке було проведене у старших групах дошкільного закладу. Запропонована батькам анкета складалася з двох частин. У першій частині анкети ми прагнули з'ясувати, які виховні проблеми найбільше хвилюють батьків, і яку роль у їх розв'язанні вони відводять співпраці з вихователями. Друга частина анкети стосувалась власне проблеми екологічного виховання дошкільнят. Зазначимо, що батьки загалом позитивно поставилися до нашого прохання відповісти на питання анкети, проте все ж нам не вдалося отримати відповідей від родин усіх 50 вихованців, що відвідують старші групи. Із 39 розданих анкет заповненими повернулося лише 30. Переважно анкети заповнювали мами (70 % – 21 анкета), кілька анкет заповнили бабусі (20 % – 6 анкет), найменше серед анкет було тих, у яких відповіді давали батьки (6,7 % – 2 анкети) та дідусі (3,3 % – 1 анкета).

Аналіз відповідей батьків значною мірою підтверджує зроблені нами висновки про те, що екологічне виховання, на жаль, не стало змістом повноцінної співпраці дошкільних закладів та родин. Так, визначаючи своєрідний рейтинговий список питань, які хвилюють батьків, та у розв'язанні яких родини покладаються на допомогу вихователів дошкільних закладів, ми помітили, що проблема, котра нас цікавить, посідає у ньому лише восьме місце, поступаючись питанням підготовки дитини до школи, які переважають у більшості анкет. Це, до певної міри, зрозуміло. Адже у старшій групі, яка тепер зайняла місце перехідної підготовчої до школи групи, саме проблема готовності дитини до шкільного навчання починає домінувати.

Друга частина анкети до певної міри сприяла підвищенню інтересу батьків до питань екологічного виховання. Адже, щоб відповісти на наступні запитання, батькам довелося уважніше проаналізувати поведінку своїх дітей та й власні можливості. Зробивши це, батьки визнали, що результати навчально-виховної роботи з екологічного виховання, яку проводить дошкільний заклад, виявляються у поведінці дітей, їхньому ставленні до природи та до трудової діяльності.

Подальше дослідження довело, що ефективна співпраця дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання передбачає два взаємопов'язаних напрями роботи. **Перший – це цілеспрямований процес екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку**, що спрямовується на розв'язання визначених програмою завдань. Як ми вже підкресливали, головними серед цих завдань є:

- засвоєння дітьми знань про взаємозв'язки і залежності в природі;
- формування розуміння різнобічної цінності і необхідності природи для людини;
- оволодіння дітьми нормами правильної поведінки в природному середовищі;
- розвиток у дошкільнят потреби спілкування з природою і уміння оцінювати стан оточуючого середовища;
- активізація діяльності дітей, спрямованої на покращення природного середовища.

Вирішення саме цих завдань, як свідчить теоретичний аналіз проблеми, закладає основи для формування у підростаючих поколіннях нової культури ставлення до природи, подолання екологічної неграмотності.

Основу системи роботи з екологічного виховання старших дошкільників складають фронтальні та групові форми роботи, у яких перед дітьми розкривається різноманітна природнича тематика. При цьому основною умовою організації цієї роботи є використання поглиблено-пізнавальних занять, а також включення

до всіх інших форм роботи (занять, екскурсій, прогулянок) різноманітних прийомів активізації пізнавальної діяльності дітей, спеціальних завдань для підвищення інтересу дошкільнят до пізнання природи [2]. Поглиблено-пізнавальні заняття виступають формою узагальнення і, в той же час, поглиблення знань дітей з певної теми. Їх доцільно планувати після проведення кількох занять інших видів відповідної тематики (первісно-ознайомлювальних, практичних тощо). Методи роботи на них можуть бути досить різноманітними: від традиційних спостережень та розповідей до самостійних дослідів та евристичних бесід. Ігрова форма проведення більшості занять дозволяє широко застосовувати прийоми персоніфікації живої і неживої природи, що викликає у дітей емоційно-позитивне ставлення до природних об'єктів та значно підвищує пізнавальний інтерес і ефективність засвоєння дітьми пізнавального змісту. Для поглибленої роботи з дошкільнятами доцільно використовувати розвиваючі ігри, які базуються на природничому матеріалі, кросворди, мовні логічні завдання, екологічний тренінг.

Успіх екологічного виховання безпосередньо залежить від того, чи забезпечене в групах відповідне інформаційне середовище природничої спрямованості. У його створенні можна використати дитячі художні та пізнавальні книги про природу, добірки ілюстрацій. Періодично доцільно читати з дошкільнятами дитячі енциклопедії, книги різноманітних пізнавальних серій (серії "Моя перша книга про природу", "Учиться завжди згодиться", "Скоро в школу: вчимося граючись", "Крок до школи", "Вивчаємо природу рідного краю" та ін.), які доступні 6-річним дітям. Варто також скласти перелік пізнавальної літератури, цікавої для дітей старшого дошкільного віку, яку можна рекомендувати батькам вихованців для продовження в сім'ї роботи з екологічного виховання, розпочатої педагогами. Безперечно, необхідно подбати і про розширення можливостей для безпосереднього спілкування дітей з природою: постійно поповнювати куточки природи у групах різноманітними кімнатними рослинами, створювати умови для тимчасового утримання в приміщенні та на території дошкільного закладу тварин (комах, земноводних), а для риб та декоративних птахів (папуг, канарок) обладнати акваріуми та стаціонарні клітки.

Як відомо, інтерес старших дошкільників до пізнання природи підвищується за умови включення їх до різноманітних видів самостійної пізнавальної та творчої діяльності. Ефективною формою активізації дітей є розгадування кросвордів природничого змісту. Спочатку можна використовувати кросворди, взяті з літератури [2, 9, 11], а пізніше – запропонувати дітям складати їх самостійно. Цю форму роботи найкраще реалізовувати з допомогою батьків, запропонувавши їм у якості своєрідного "домашнього завдання" допомогти дитині придумати цікавий кросворд, після чого влаштувати у групі своєрідне змагання.

Важливим аспектом змісту роботи з екологічного виховання є вивчення з дітьми взаємозв'язку людини та природи. При цьому педагоги намагаються не просто подати дошкільням якусь конкретну однозначну інформацію про значення природи для людини чи ознайомити з правилами екологічної поведінки. Швидше вчать дітей самостійно "відкривати" закони природи, яких має дотримуватися і людина, розмірковувати над поведінкою інших людей та своєю власною. Наприклад, педагог може поставити дітей перед необхідністю подумати над тим, чи не наносять шкоди природі їхні ігри на майданчику, чи робиться у дитсадку все, щоб на ділянку прилітало більше птахів тощо. При цьому можна спонукати вихованців до виникнення дискусій. Поступово діти навчаються слухати думку один одного, доводити вірність своїх тверджень. Така робота може плануватися не лише на фронтальних заняттях, а й під час прогулянок, у вечірні години. Педагог повинен також пропонувати дітям продовжувати свої розмірковування дома, залучаючи до розмов батьків, інших членів родини. Дорослим же обов'язково слід порадити, як вести бесіди з дітьми, щоб підтримати їхню допитливість, прагнення дізнатися про щось самостійно.

Другий напрям роботи передбачає організацію участі батьків у екологічному вихованні дошкільнят. При цьому ми виходимо з розуміння того, що успіх екологічного виховання дітей залежить від того, наскільки відповідний вплив дитячого садка підкріплюється в тому ж напрямку активною діяльністю сім'ї.

Одним із важливих принципів, які мають бути враховані у співпраці вихователів з родинами вихованців, є тісний взаємозв'язок між змістом роботи з дітьми та змістом педагогічної просвіти батьків. Його реалізація передбачає:

- ознайомлення батьків із завданнями та змістом екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку;
- організацію різноманітних видів спільної діяльності батьків та дітей у дитячому садку і сім'ї;
- педагогічний вплив на батьків через дітей (через систему індивідуальних "домашніх завдань").

Досвід переконує, що у будь-якому напрямку виховання співпрацю з родинами доцільно починати із фронтальних форм роботи, зокрема батьківських зборів. Перші можуть бути присвячені загальній темі: "Екологічне виховання дітей в дитячому садку і дома". Метою таких зборів є ознайомлення батьків із завданнями та змістом екологічного виховання дітей 5-7 років. Збори доцільно почати з короткого виступу вихователя, який на конкретних прикладах доведе батькам, що старші дошкільники мають значний інтерес до пізнання природи, здатні оволодіти досить складними елементами екологічної культури. Далі батькам можна запропонувати поміркувати над проблемною ситуацією: *"В старшій групі вихователь проводила заняття на тему "Охорона комах". Використавши багато різноманітного матеріалу, педагог пояснювала дошкільням, що комахи приносять багато користі, тому їх слід охороняти, не можна знищувати. Завершила заняття висновком: "Комахи – дуже корисні тварини". Раптом Маринка підняла руку і сказала: "А ми з мамою у суботу знищували на городі жуки, щоб вони всю нашу картоплю не поїли". "І ми, і ми теж", – підхотили це*

декілька дітей. *“А в нас дома таргани були, то бабуся їх отрутою поливала!” – додав Лесик*. Нехай батьки спробують відповісти на запитання: *“Що б ви зробили на місці вихователя, опинившись у подібній ситуації? Що б ви відповіли дитині, якби після такого заняття вона зробила б вам закид, що не можна на городі знищувати комах, бо вони дуже корисні?”*.

В подальшому протягом навчального року варто провести ще кілька фронтальних форм роботи з батьками, присвячених екологічній проблематиці. Це, зокрема, можуть бути семінар-практикум для батьків *“Що можуть зробити діти для охорони оточуючої природи”* або *“Круглий стіл”* *“Про значення спільної праці в природі батьків і дітей*. Головною темою розмов у обох випадках є обговорення можливостей залучення дітей до праці в природі в умовах родини, визначення змісту доступних дошкільнятам трудових доручень, ознайомлення батьків з прийомами керівництва трудовою діяльністю дітей, формування у них працелюбства. Під час обговорення спільними зусиллями педагогів та батьків можна визначити орієнтовний зміст трудових доручень в природі, які здатні виконувати діти різного віку дома. Досить актуальним буде також круглий стіл *“Виховання доброти до природи”*, під час якого батьки отримають поради, як подолати байдужість дошкільнят до рослин та тварин, запобігти проявам жорстокості.

Важливе місце в роботі з батьками займають консультації. Це одна із форм, яка дозволяє успішно здійснювати диференційований підхід до кожної родини. Тому їх слід постійно використовувати як у колективній, так і у індивідуальній формах. Колективні консультації можуть бути письмовими – у вигляді папок-пересувок, у яких текст супроводжується цікавими ілюстраціями, фотографіями тощо. Тематика колективних та групових консультацій досить різноманітна: *“Як ознайомити дітей зі змінами у рослинному і тваринному світі і залежностями, які існують між ними і неживою природою”*; *“Як спостерігати з дитьми за сезонними змінами в природі”*; *“Як разом з дитьми доглядати за кімнатними рослинами”* тощо.

Індивідуальні консультації проводяться з метою формування у батьків практичних умінь (*“Як правильно обладнати акваріум”*, *“Пересаджування кімнатних рослин”* та інше). Індивідуальні консультації необхідні також у випадках, коли виникає потреба коригувати поведінку дитини (*“Як запобігти вияву дитиною жорстокості до живих істот”*), створити умови для найповнішого розвитку пізнавального інтересу дитини до природи та її здібностей (*“Як читати з дитиною енциклопедію”*) тощо.

Крім того, індивідуально-диференційований підхід здійснювався через систему індивідуальних *“домашніх завдань”*, які в одних випадках пропонують виконувати усім родинам, а в інших – лише сім'ям окремих вихованців.

Практично ознайомити батьків з роботою дошкільного закладу з екологічного виховання допоможе проведення *“Дня відкритих дверей”*, під час якого педагоги проводять тематичні заняття, присвячені різним проблемам ознайомлення дітей з природою. Для того, щоб загострити увагу батьків на тому, що засвоєння дитиною природничих та екологічних уявлень є важливим елементом їх розумового розвитку, а отже, і підготовки їх до школи, варто використовувати інтегровані заняття, на яких поєднується матеріал з різних розділів програми (ознайомлення з природою, художньої літератури, навчання грамоти та формування елементарних математичних уявлень). Крім занять батьки з цікавістю спостерігають, як під час прогулянки з дитьми проводяться короточасні спостереження, праця та ігри з водою, піском, зі снігом і льодом на ділянці дитячого садка, а після денного сну – праця в куточку природи, виконання доручень тощо. *Так, щоб розкрити виховну роль трудової діяльності, доцільно запропонувати батькам поспостерігати за чергуванням дітей в куточку природи. Це спостереження дає картину доступних дітям певного віку навичок по догляду за об'єктами живої природи і є засобом наочної агітації за перенесення їх в умови сім'ї. Вихователю при цьому слід підказати, що і вдома необхідно давати дитині можливість робити щось приємне і корисне для сім'ї.*

Важливо, щоб дорослі були не лише спостерігачами. *Наприклад, якщо батьки мали змогу спостерігати за тим, як діти працювали на ділянці: згрібали сніг з лавочок та гоїдалок, змітали його з доріжок, а після цього були організовані ігри зі снігом та льодом, до них дорослі можуть долучатися, допомагати малюкам ліпити снігову бабу чи будувати льодяну гірку.*

Та найбільшу цінність у екологічному вихованні має залучення батьків до процесу екологізації предметно-природного розвиваючого середовища дошкільного закладу. Головною особливістю цієї форми співпраці дошкільного закладу та родин вихованців є те, що вона, на відміну від описаних вище, передбачає довготривале співробітництво дорослих, а до багатьох видів діяльності залучаються як батьки, так і діти. Це є додатковою умовою, яка позитивно впливає на процес екологічного виховання дітей у сім'ї.

Співпраця вихователів та батьків може втілитися у певний довготривалий практичний проект, наприклад, створення у дошкільному закладі *“Екологічної кімнати”*, прокладання *“Екологічної стежки”* по території дошкільного закладу та у найближчому природному оточенні, влаштування *“Екологічного міні-музею”* або *“Лабораторії дослідників природи”*. На початку цієї роботи слід підготувати та роздати батькам наочні матеріали, які відображали б суть проекту та план його реалізації. Як правило, спочатку батьки не виявляють надто високої активності. Проте, в групі є, як мінімум, 3-4 дитини, у сім'ях яких підтримується інтерес малят до природи, а батьків турбує те, щоб дитина мала можливість у дошкільному закладі краще пізнати навколишній світ. Саме ці родини складають основну команду помічників вихователів у створенні *“Екологічної кімнати”* на першому етапі роботи. Він вимагає такої організації колективних обговорень з батьками проекту, щоб усі вихованці групи були його свідками і учасниками. *Наприклад, разом з частиною дітей (за їх бажанням, яке, обов'язково виявляють діти, чії батьки присутні, та ще кілька дошкільнят)*

можна відвідати приміщення, відведене для "Екологічної кімнати" чи "Екологічного міні-музею", потім в присутності дітей дорослі намалюють план розташування об'єктів природи та обладнання, намітять приблизний перелік функціональних зон, запишуть усі пропозиції щодо конкретного матеріалу, який буде необхідний для їх влаштування. Усім дітям групи слід нагадати, що їхні батьки у будь-який момент можуть приєднатися до роботи.

Такий вплив на батьків через їхніх дітей завжди дає позитивні результати. Тому другий етап роботи над обраним проектом відбувається уже із залученням переважної більшості вихованців та їхніх батьків, які виявляють неабияку активність у зборі матеріалу для колекцій та інших експозицій, що розташовуються у "Екологічній кімнаті". Ця робота може тривати протягом кількох місяців та завершуватися організованою у груповій кімнаті виставкою. Діти і батьки отримують завдання оформити цікаву колекцію з природного матеріалу (плодів рослин, опалого листя, кори дерев та кущів, камінців, ґрунту, піску та глини тощо) або листівок, ілюстрацій певної тематики (із зображенням рослин, тварин, природи різних пір року та інше). Щоб заохотити і дітей, і дорослих, слід наголосити, що у "Екологічній кімнаті" будуть розміщені усі колекції, які створять у сім'ях.

Висновки. Формування екологічної культури дитини дошкільного віку розпочинається в родині та продовжується у дошкільному закладі. Ставлення малят до природного довкілля є результатом впливу на них вихователів та батьків, тому головною умовою розв'язання завдань екологічної освіти є об'єднання їхніх виховних зусиль. Найефективнішою формою залучення родини до співпраці з дошкільним закладом у екологічному вихованні є організація спільної з педагогами, батьками та дітьми роботи над довготривалим практичним проектом, спрямованим на екологізацію предметно-природного середовища виховання дитини. Проведене нами дослідження довело, що участь у довготривалому проекті значно підвищує активність батьків і у інших формах співпраці з педагогами. Головними принципами організації такої довготривалої співпраці є добровільність участі батьків, зацікавлення їх проектом через зацікавлення дітей, схвалення будь-якої ініціативи батьків та дітей у розробці проекту, активне використання створеного батьками у навчально-виховній роботі з екологічного виховання дітей. Організована таким чином навчально-вихована робота сприяє підвищенню знань дітей, їх інтересу до природи, формуванню у дошкільнят основ екологічної культури особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воспитатели и родители / Сост. Л.В. Загик, В.М. Иванова. – М., 1995. – 96 с.
2. Горобаха Н.М. Виховання екологічної культури дітей. – Рівне, 2001. – 212 с.
3. Державна національна програма "Освіта": Україна ХХІ століття. – К., 1994. – 61 с.
4. Закон України "Про дошкільну освіту" // Дошкільне виховання. – 1998. – № 9.- С. 3-7.
5. Как помочь ребенку войти в современный мир / Под ред. Т.А. Антоновой. – М., 1993. – 72 с.
6. Конституція України. – К., 1996. – 115 с.
7. Концепція дошкільного виховання в Україні. – К.: Освіта, 1993. – 16 с.
8. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні / Науковий редактор О.Л. Кононко. – К., 2003. – 243 с.
9. Кот Н. Спільна робота дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання дошкільників. – К., 2001 – 23 с.
10. Котырло В.К., Ладывир С.А. Детский сад и семья. – К., 1984. – 119 с.
11. Лисенко Н.В. Практична екологія для дітей. – Івано-Франківськ, 1999.
12. Николаева С.Н. Юный эколог. – М., 1995.
13. Островская Л.Ф. Педагогические ситуации в семейном воспитании дошкольников. – М., 1990. – 174 с.
14. Плохий З.П. Виховання екологічної культури дошкільників. – К., 2002.
15. Рыжова Н.А. Развивающая среда дошкольного учреждения. – М., 2003.
16. Яришева Н.Ф. Екологічне виховання дошкільників. – К., 2001.

Резюме. Стаття посвячена проблемі співпраці дошкільного закладу та сім'ї в вирішенні завдань екологічного виховання дітей дошкільного віку. В частині, стосується ставлення батьків до цієї проблеми, розглядаються цікаві форми підвищення екологічної та педагогічної культури батьків, привертання їх до створення в дитячому садку "Екологічної кімнати".

Ключевые слова: екологічне виховання, екологічна культура, екологізація предметно-розвиваючої середовища, фронтальні та індивідуальні форми співпраці дошкільного закладу з сім'ями вихованців.

Summary. The Article is dedicated to problem cooperation preschool institution and family in decision of the problems of the ecological education of preschool children. In particular, the question is attitude of the parents to this problem, are considered interesting forms of increasing ecological and pedagogical culture of the parents, attraction them to creation in kindergarten "Ecological room".

Key words: ecological education, ecological culture, subject-developing ambiances, frontal and the individual forms cooperation preschool institution with family alumnus.

Одержано редакцією 12.09.2005

ЗМІСТ

<i>Поніманська Т.І.</i> Гуманістичне виховання дітей дошкільного віку як педагогічна взаємодія.....	4
<i>Плохій З.П.</i> Типи емоційно-ціннісного ставлення дошкільників до природи.....	7
<i>Дичківська І.М.</i> Інноваційна позиція викладача у розвитку творчої індивідуальності студента – майбутнього педагога.....	11
<i>Горопаха Н.М.</i> Співпраця дошкільного закладу та родини у вихованні екологічної культури дітей.....	15
<i>Янцур Л.А.</i> Особливості організації та педагогічне супроводження образотворчої діяльності на різних етапах художньо-творчого зростання особистості дитини.....	21
<i>Крайнова Л.В.</i> Інтелектуально-мовленнєвий розвиток дошкільників засобами ознайомлення з елементами природничої історії.....	27
<i>Безлюдна В.І., Корчакова Н.В.</i> Самопрезентаційна складова педагогічної діяльності вихователя дитячого садка.....	31
<i>Маліновська Н.В.</i> Особливості розвитку фонематичного слуху та навичок звукового аналізу слів у дошкільників.....	34
<i>Степанова О.І.</i> Активізація пізнавальної діяльності дошкільників у процесі засвоєння лексики рідної мови.....	37
<i>Белова С.А.</i> Мотивація навчальної діяльності учнів у бременських експериментальних школах початку ХХ ст.....	40
<i>Шевчук А.С.</i> Спецкурси як умова забезпечення професійної спрямованості освіти майбутнього педагога – дошкільника.....	43
<i>Меналюк Г.Ф.</i> Формування доведень у дошкільнят в процесі оволодіння математикою.....	48
<i>Борова В.Є.</i> Вплив чуття мови на розвиток мовлення дошкільника.....	52
<i>Козлюк О.А.</i> Методи і прийоми формування гуманістичної спрямованості спілкування дітей дошкільного віку.....	54
<i>Марчук Г. В.</i> Дорослий як чинник соціалізації дітей дошкільного віку.....	56
<i>Косарева О.І.</i> Особливості емоційного ставлення старших дошкільників до членів своєї сім'ї.....	60
<i>Мірошина Г.Г.</i> Компоненти культури управлінської діяльності керівника сучасного дошкільного навчального закладу.....	64
<i>Попова І.І.</i> До питання психології сприймання дитиною-дошкільником літературного твору в науковій спадщині О.В. Запорожця.....	67
<i>Глінчук Ю.О.</i> Виховання почуття милосердя дітей молодшого шкільного віку в процесі значущої для них діяльності в умовах кардіоревматологічного санаторію.....	69
<i>Врочинська Л.І.</i> Виховання гуманної поведінки у старших дошкільників засобом гри.....	73
<i>Єлманова С.В.</i> Динаміка розвитку допитливості в дошкільному віці.....	77
<i>Ігнатенко Л.П.</i> Художня література як засіб виховання патріотичних почуттів дітей старшого дошкільного віку.....	81
<i>Кравець Л. М.</i> Рівні вивчення рефлексивного компоненту педагогічної діяльності.....	84
<i>Герасимчук Ю.О.</i> Особливості формування професійно-пізнавальних інтересів у студентів – майбутніх вчителів іноземної мови.....	88
<i>Лещенко Г.П.</i> Перспективність у формуванні мовленнєвої компетенції дітей дошкільного віку та учнів початкових класів.....	92
<i>Онищук І.А.</i> Актуальність проблеми художньо-естетичних інтересів дітей старшого дошкільного віку.....	96
<i>Одерій Л.Є.</i> Розвиток художньо-творчих здібностей дошкільників як актуальна проблема сучасної педагогіки.....	99

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 31

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника *Поніманська Т.І.*
Відповідальний за підготовку збірника до видання *Яциур М.С.*
Технічний редактор *Кравчук В.Ю.*
Комп'ютерна верстка *Лазарчук В.В.*

Здано до набору 26.09.2005 р. Підписано до друку 30.09.2005 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 16,27. Обл. вид. арк. 16,51. Замовлення № 2/1. Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки
і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ
ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету. Випуск 31. — Рівне: РДГУ, 2005. — 106 с.**

ISBN 966 — 7281 — 08 — 2.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії дошкільної педагогіки, історії педагогіки, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, їх розвитку в сім'ї і дошкільних закладах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, вихователів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028 м. Рівне, вул. Толстого, 3